

سیاست خارجی چندجانبه‌گرای قزاقستان، موازنه سازی و مدیریت تعاملات در آسیای مرکزی

علی اکبر طالبی متین

سید محمدحسین اکرمیان

چکیده؛

قزاقستان به عنوان یکی از کشورهای پیشرو آسیای مرکزی از زمان استقلال در سال ۱۹۹۰ تاکنون، پیروی از الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرای متوازن را در تعاملات بین‌المللی و منطقه‌ای با قدرت‌های شرق (اعم از چین و روسیه) و قدرت‌های غربی (اعم از اتحادیه اروپا و آمریکا) مدنظر قرار داده است. تلاش برای بهره‌گیری از منافع متقابل «چندسطحی و غیرقابل تقسیم»، پیگیری «رویه‌ها و اصول متقابل» و همچنین اقدام و عمل در سطح «مقابله به مثل» در روابط و تعامل با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، در دستور کار حکمرانی این کشور است. این نگاشته در پی پاسخگویی به این سؤال است: «دلایل انتخاب سیاست خارجی چندجانبه قزاقستان چه بوده و سطوح این روابط در تعاملات با قدرت‌های شرقی و غربی چگونه است؟» نگاشته بر این فرض متکی است: «سیاست خارجی قزاقستان با قدرت‌های شرقی و غربی در قالب الگوی چندجانبه‌گرایی متوازن و در سطوح مختلف شکل گرفته و تداوم یافته است.» در این نگاشته، سطوح این ارتباط به صورت موردی و نسبت به چهار بازیگر؛ چین و روسیه (در قالب بازیگران شرقی) و آمریکا و اتحادیه اروپا (در قالب بازیگران غربی) تبیین و تحلیل خواهد شد. شیوه گردآوری داده در این متن، بهره‌گیری از الگوی کتابخانه‌ای و از حیث روشی مبتنی بر الگوی توصیفی - تحلیلی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که پیگیری الگوی «مستقل»، «متعامل»، «کثرت‌گرا» و «هوشمند» سیاست خارجی قزاقستان در قبال قدرت‌های شرق و غرب در قالب موازنه‌گرایی چندجانبه‌گرایانه رخ داده و تداوم یافته است.

مقدمه

سیاست چندجانبه‌گرایانه، انتخابی در عرصه روابط بین‌الملل با هدف تقویت و تثبیت منافع ملی و بهره‌برداری از ظرفیت موازنه در ارتباط با بازیگران بین‌المللی است. در این سطح از روابط بین‌الملل، تمرکز بر حفظ موازنه در ارتباط میان قدرت‌های شرقی و غربی است. کشورها در این الگو، ارتباطات سیاسی، تکنولوژیکی و اقتصادی با قدرت‌های شرقی و غربی را همزمان مدنظر قرار می‌دهند و از مزیت این روابط بهره می‌برند. انتخاب این نوع از دیپلماسی به‌خصوص در مناطقی که از حیث جغرافیایی، قرابت بیشتری به مناطق تحت نفوذ استراتژیک شرق و غرب دارند (همچون اوراسیا)، اهمیت دوچندان دارد. کشورهای اوراسیا، قفقاز و آسیای مرکزی و به‌خصوص مناطق هم‌مرز با چین و روسیه، به نحو واضح تحت‌تأثیر انتخاب این الگوی سیاست خارجی قرار گرفته‌اند. یکی از این کشورها که جایگاه مهمی در منطقه اوراسیا دارد، «قزاقستان» نام دارد. حکومت این کشور از دهه ۹۰ میلادی تاکنون (از زمان استقلال) با هدف «تقویت توسعه»، «ارتقا توانمندی‌های حاکمیتی» و «بهبود استقلال»، ارتباط موازنه‌محور با قدرت‌های شرق و غرب را در دستور کار قرار داده است.

سؤال این نگاشته عبارت است از، «دلایل انتخاب سیاست خارجی چندجانبه قزاقستان چه بوده و نسبت آن در ارتباط با قدرت‌های شرقی و غربی چگونه پیگیری می‌شود؟» متن بر این فرض متکی است که؛ «سیاست خارجی قزاقستان با قدرت‌های شرقی و غربی در قالب الگوی چندجانبه‌گرایی متوازن و در سطوح مختلف شکل گرفته و تداوم یافته است.»

قزاقستان امروزه نمونه‌ای از الگوی «سیاست خارجی چندجانبه‌گرای موازنه‌گرایانه» شناخته می‌شود. علی‌رغم اهمیت این موضوع، به این جنبه از سیاست خارجی کشورهای اوراسیا و آسیای مرکزی (از جمله قزاقستان) کمتر در منابع علمی و آکادمیک توجه شده است. منابع اندکی در این موضوع تدوین شده است. در صورتی که الگوی «سیاست خارجی چندجانبه‌گرای موازنه‌گرایانه»، نوع و سطح جدیدی از تعاملات سیاست خارجی را معرفی ساخته است. به‌خصوص در دنیای چندقطبی که این نوع تعامل بین‌الملل اقبال بیشتری دارد. در مقاله حاضر با تکیه بر الگوی نظری معرفی شده و از مسیر جمع‌آوری داده‌های درجه اول، این سطح از روابط خارجی تبیین می‌شود. در مرحله ابتدایی، عوامل تأثیرگذار و هدایتگر ارتباطات قزاقستان با بازیگرانی همچون «روسیه»، «چین»، «آمریکا» و «اتحادیه اروپا» تحلیل می‌شود و شاخص‌های عملیاتی همچون؛ الف - غیرقابل تقسیم بودن ارتباطات، ب-مقابل به‌مثل چندجانبه‌گرایی و ج-اصول و قواعد مشترک؛ در این ارتباطات تبیین و در موضوع ارتباطات متقابل انطباق داده می‌شود. روش تحلیلی این مقاله بر مبنای الگوی توصیفی و تحلیلی و بهره‌گیری از داده‌های کتابخانه‌ای و منابع روزآمد است.

۱- پیشینه‌شناسی و الگوی نظری تحقیق

به‌صورت کلی مطالعات موضوعی در مورد قزاقستان به نسبت برخی از دیگر مناطق و کشورها، در منابع داخلی با فقر اطلاعاتی مواجه است منابع محدود سیاسی و فرهنگی در موضوع ارتباطات این کشور تدوین و تألیف شده است. براین‌اساس

در ابتدا منابع تدوین شده در این موضوع به خصوص بررسی شده و سپس وجه نوآوری مقاله حاضر، معرفی شده و در گام بعد الگوی نظری و مفاهیم ارائه خواهد شد.

۱-۱ پیشینه‌شناسی تحقیق

در موضوع مقاله حاضر، مطالعه و منبعی روئیت نشده است؛ اما برخی دیگر از موضوعات و موارد تاکنون موردتوجه بوده است. در مقاله‌ای با عنوان «اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری قزاقستان» (کاسنوف، ۱۳۷۵)؛ نگارنده با تبیین پیوند میان امنیت ملی و خلع سلاح هسته‌ای، اولویت‌های بنیادین قزاقستان را در تقویت همگرایی منطقه‌ای و جلوگیری از تبدیل آسیای مرکزی به صحنه رقابت قدرت‌های فرامنطقه‌ای معرفی کرده است. در منبعی به نام «نقش قزاقستان در گسترش روابط ایران و چین در آسیای مرکزی» (وثوقی و صفری، ۱۳۹۶) نویسندگان بر این باورند که قزاقستان با اتخاذ رویکردی واقع‌گرایانه، غیرایدئولوژیک و اقتصادمحور، توانسته از فضای رقابتی «بازی بزرگ جدید» برای پیشینه‌سازی منافع ملی خود بهره‌برد و این کشور به بستری استراتژیک برای پیوند میان قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در حوزه‌های انرژی، امنیت و ترانزیت تبدیل شده است. در منبعی به نام «قزاقستان و کمربند اقتصادی جاده ابریشم؛ فرصت‌ها و چالش‌ها» (میرامبکف و عبدخدایی، ۱۴۰۱)، نویسنده با تمرکز بر برنامه ملی «راه روشن» (نورلی ژول)، نقش محوری قزاقستان در مگا پروژه جاده ابریشم چین (به‌عنوان قلب تپنده ترانزیت اوراسیا) را واکاوی کرده است. در پژوهشی با عنوان «بتکار جاده ابریشم نوین چین؛ فرصت‌ها و تهدیدها برای ایران، پاکستان و قزاقستان» (رضاپور و سیمبر، ۱۳۹۷)، نویسنده ابتکار «یک کمربند - یک جاده» را به‌عنوان فرصتی برای تعامل این کشور با قدرت‌های بین‌المللی شرق و غرب معرفی کرده است. براین‌اساس نوآوری مقاله حاضر در چند سطح است، الف- بررسی و تحلیل هم‌زمان تعاملات قزاقستان و قدرت‌های شرق و غرب در یک مقاله، ب- تحلیلی جامع، به‌روز و مبتنی بر داده‌های گسترده از تعاملات و ارتباطات متقابل قزاقستان، اتحادیه اروپا، آمریکا، روسیه و چین (در سطوح مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی)، ج- بهره‌گیری از الگوی نظری «چندجانبه‌گرایی متوازن» که در منابع پیشین روئیت نشده و آن را متمایز کرده است.

۱-۲ الگوی نظری تحقیق

برای فهم این رویکرد و اقدام سیاست خارجی قزاقستان، نیازمند الگویی نظری هستیم که بر مبنای شاخص‌هایی عملیاتی، تعاملات و ارتباطات این کشور با قدرت‌های شرقی و غربی را تحلیل کند. در ادامه این چارچوب نظری و شاخص‌های عملیاتی آن مختصراً ارائه خواهد شد.

۱-۲-۱ تعریف چندجانبه‌گرایی متوازن

در دیپلماسی و سیاست خارجی؛ الگوی چندجانبه‌گرایی با تأکید بر روابط چندجانبه، فهمی جدید از تعاملات بازیگران بین‌المللی ارائه می‌دهد. در این الگوی نظری «منافع متقابل»، چندسطحی و چندگانه معرفی شده و از تأکید صرف بر اقتصاد، امنیت و حقوق فراتر می‌رود. ادبیات نهادگرایی لیبرال، با مفهوم چندجانبه‌گرایی هم‌راستا است و در قالب سازوکاری مبتنی بر پیش‌بینی‌پذیری رفتارها، کاهش هزینه‌های مبادله و افزایش مشروعیت تعاملات بین‌المللی تعریف می‌شود. (Nye, & Keohane, 2001).

«رابرت کوهن» در تعریف «چندجانبه‌گرایی»، بر تطبیق و هماهنگی سیاست‌های ملی بازیگران صحنه روابط (کشورها) تأکید دارد که ترتیبات و ارتباطات موقت و دائمی را پیگیری می‌کنند و هم‌زمان سازمان و نهادهای مختلف پیش‌برنده این ارتباط چندسطحی را تأسیس خواهند کرد. در این معنا «چندجانبه‌گرایی» به شیوه‌ای از کنش متقابل میان دولت‌ها اطلاق می‌شود که از انحصار پرهیز کرده و بر همکاری‌های چندوجهی، مبتنی بر نهادهای، قواعد و هنجارهای بین‌المللی متکی است (Keohane, 1990).

کشورها در قالب مفهوم «چندجانبه‌گرایی» با تأکید بر منافع چندوجهی و چندساحتی، «تعامل متوازن» با قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را به‌دوراز توجه به ارزش‌های ایدئولوژیک و بر مبنای مفهوم مصلحت و عمل‌گرایی انتخاب می‌کند. در این الگو، تعاملات با همه کنشگرانی که منفعت بازیگر را تأمین می‌کنند، به‌صورت مداوم پیگیری می‌شود. تلاش می‌شود تا حساسیت‌های سیاسی و یا ایدئولوژیک، به این تعاملات آسیب نزنند و از سویی دیگر بازیگر با چندسطحی معرفی کردن منافع، باعث به‌هم‌پیوستگی و تحقق بیشتر منفعت و شکل‌گیری اقدامات مشترک و متقابل می‌شود.

۲-۲-۱ اصول و شاخص‌های چندجانبه‌گرایی متوازن

در منابع علمی الگوی «چندجانبه‌گرایی» بر مبنای شاخص‌هایی عملیاتی تعریف می‌شود؛

الف- غیرقابل تقسیم بودن: این شاخص - مفهوم بر عدم امکان انفکاک در منافع، تعاملات و روابط تأکید دارد. مفاهیمی مانند؛ «صلح»، «پیشرفت»، «توسعه» و «رفاه» در قالب سیستمی غیرقابل تقسیم تعریف می‌شوند. باید به منافع در این سطح نگرشی سیستمی داشت. بازیگران اهداف ملی را در مسیر ارتباطاتی چندجانبه پیگیری می‌کنند (Bull and Neill, 2007: 24)

در الگوی چندجانبه‌گرایی، غیرقابل تقسیم بودن منافع، سبب تعریف جدیدی از صلح، امنیت و توسعه شده است. تعاملات، ارتباطات و منافع در سطوح متقابل و همگرا اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و امنیتی تعریف می‌شوند. تعاملات سیاست خارجی و روابط در بستری سیستمی تداوم می‌یابد. از سویی دیگر؛ کشورها به‌گونه‌ای همگرا تعاملات را پیگیری کرده و سطوح مختلف منافع را مدنظر دارند. (قاسمی، 1382: 256)

ب- اصول و قواعد کلی: در این سطح هنجارها و نرم‌های ارتباط میان طرفین، به‌عنوان محور و اصول ارتباط خواهد بود. در این قالب، تصویب قواعد و هنجارها مشترک ضروری است. این نرم‌ها، ارتباطات میان اعضا را بازتعریف می‌کند. دولت‌ها به دنبال اهداف چندلایه و تقسیم‌ناپذیر خواهند بود و اقدام جمعی را مدنظر دارند. هنجارهای پذیرفته شده میان بازیگران، زمینه اقدامات قابل پیش‌بینی را مهیا کرده و چندجانبه‌گرایی تعریف به «شکل نهادی زندگی جمعی میان بازیگران» شده است. (Ruggie, 1993: 11)

ج- عمل مقابله به مثل: بازیگران در این شاخص، ارتباطات متقابل را بر اساس «منفعت مشترک» و در قالب «عمل یکسان» در پاسخ به عمل دیگری تعریف می‌کنند. تعاملات و روابط اعضا، در قالب چندجانبه در قالب اهداف مشترک متقابل تعریف می‌شود. بازیگران به دنبال اقداماتی خواهند بود که سبب دستیابی به اهداف، منافع بلندمدت و تعاملات مشترک است. (Caporaso, 1993: 54)

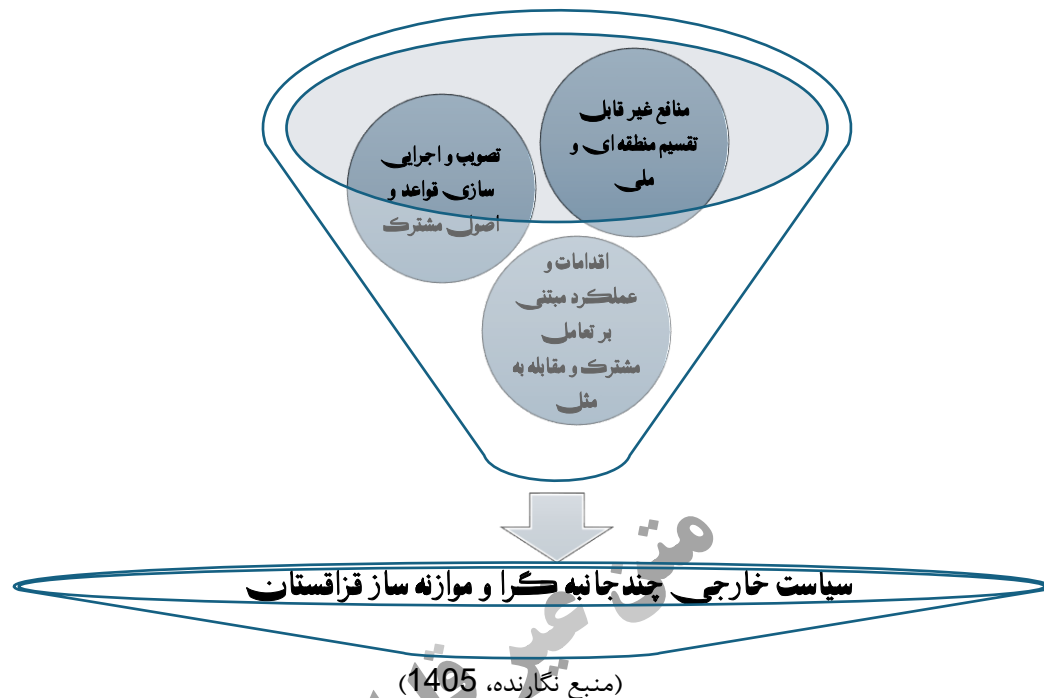
با تأکید بر این سه سطح؛ قزاقستان در محیط منطقه آسیای مرکزی، به دنبال تحقق سیاست خارجی چندوجهی و چندجانبه است. سیاست خارجی این کشور به دنبال توازن در روابط میان شرق و غرب است. از وابستگی خاص به یک محور ژئوپلیتیک کناره‌گیری کرده و منافع را در قالب جمعی، چندجانبه و غیرقابل تقسیم پیگیری می‌کند (Allison, 2008).

۳-۱ الگوی مفهومی تحقیق؛

به‌صورت کلی، از منظر حکمرانی قزاقستان؛ چندجانبه‌گرایی نه صرفاً یک انتخاب دیپلماتیک؛ بلکه راهبردی برای بقاء و افزایش مشروعیت است. این نوع روابط (چندجانبه‌گرایی موازنه‌ساز) سبب بهبود ظرفیت چانه‌زنی در میان قدرت‌های بزرگ و بهره‌گیری از ظرفیت رقابت مابین قدرت‌های جهانی در راستای ارتقا منافع است. قزاقستان با پیگیری مسیر «سیاست چندبرداری» و بهره‌گیری از بسترها و قواعد مختلف الگوی چندجانبه‌گرا و موازنه‌ساز، نفوذ و استقلالش را حفظ کرده و

همزمان بر قدرت خود در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی می‌افزاید که در قالب شاخص‌های ذکر شده در نمودار، تجزیه و تحلیل خواهد شد.

نمودار 1- شاخص‌های تشکیل‌دهنده سیاست خارجی چندجانبه‌گرا و موازنه‌ساز قزاقستان

۲- روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، در زمره تحقیقات توسعه‌ای و از نظر ماهیت و روش، یک مطالعه توصیفی - تحلیلی با رویکرد آمیخته است. در گام نخست، ضرورت‌های انتخاب الگوی «سیاست خارجی چندجانبه‌گرای متوازن» از سوی قزاقستان مورد بررسی قرار می‌گیرد و در گام بعدی با بهره‌گیری از سندی پژوهی، فیش‌برداری از اسناد بالادستی، گزارش‌های نهادهای رسمی، پایگاه‌های داده معتبر بین‌المللی، آخرین وضعیت ارتباطات و تعاملات قزاقستان با قدرت‌های شرق و غرب و بازیگران جهانی ارائه و تبیین می‌شود و نسبت هر عامل با الگوی نظری سنجیده می‌شود. برای تضمین روایی، پایایی و اعتبار علمی این روش پژوهشی از راهبرد چندگانه سازی و تقاطع‌گیری دو سطح منابع و داده‌های اسنادی، و بهره‌گیری از الگوی نظری بهره‌برداری شده است. این اعتبار داده، نتایج حاصل از پژوهش را معتبر ساخته است. (Denzin, 2012).

۳- یافته‌های تحقیق

بر اساس الگوی ذکر شده، در گام اول بسترهای تاریخی و زمینه‌های انتخاب چندجانبه‌گرایی متوازن در سیاست خارجی قزاقستان و در گام بعدی نسبت این سیاست و ارتباطات با هر کدام از بازیگران و کنشگران تبیین می‌شود.

۱-۳ بسترهای تاریخی و زمینه‌های چندجانبه‌گرایی متوازن قزاقستان

حاکمیت قزاقستان از همان سالیان ابتدایی استقلال ۱۹۹۱ تاکنون، الگوی چندجانبه‌گرایانه با منافع چندسطحی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را مدنظر داشته است. تحولات تاریخی و محیط بازیگری منطقه‌ای قزاقستان، این کشور را به‌سوی انتخاب سیاست خارجی چندجانبه‌گرا سوق داده است. حکومت این کشور در سال‌های بعد از استقلال، ساختار

انعطاف‌پذیری در سطح روابط خارجی تأسیس کرده است. اهدافی همچون «توسعه اقتصادی»، «ارتقا فرهنگ عمومی»، «هویت ملی»، «ادغام اجتماعی داخلی»، «همگرایی با کشورهای پیرامونی» و... در این دوره مدنظر بوده است.

تأکید بر مفهوم «چندجانبه‌گرایی متوازن»^۱ در دکترین سیاست خارجی بسیاری از کشورهای آسیای مرکزی و همچنین قزاقستان موضوعی مهم است. قزاقستان در قامت قدرت میانی، در میان دو قدرت روسیه و چین مستقر است و همچنین دارای مرز با اتحادیه اروپا است. (Kozyreva, 2018: 2).

در سیاست خارجی این کشور، تأکید بر انعطاف‌پذیری در ارتباط با محیط بین‌المللی و عدم حساسیت‌زایی، موضوعی مهم و محوری بوده است. برخی از عوامل انتخاب این سطح از سیاست خارجی به‌قرار زیر است؛

الف - تأکید بر چندگانگی و اوراسیاگرایی (غیرقابل تقسیم بودن)؛ سیاست خارجی قزاقستان بر مبنای منافع چندسطحی منطقه‌ای تعریف شده و بر توسعه، انسجام اجتماعی و ارتقا قدرت سیاسی تأکید دارد. منافعی که صرفاً اقتصادی و امنیتی نبوده و در سطح «چندجانبه» و «چندسطحی» تعریف شده است. قزاقستان در سال‌های بعد از استقلال (از ۱۹۹۱)، در عرصه نفوذ دو قدرت پیرامونی بوده است. روسیه و چین در طول تاریخ نسبت به جغرافیای قزاقستان حساسیت داشته‌اند. حکومت تاریخی در قزاقستان از همان دوره‌های تاریخی (قرن ۱۶ تا ۱۹) تا به امروز، سیاست خارجی را در میان دو قدرت پیرامونی تعریف کرده است. هم‌زمان با حفظ روابط پایدار با روسیه، تعاملات مستمر با چین را مدنظر داشته است. هم‌زمان به دنبال تعامل با شرکا و متحدین دیگر هم بوده است. پیگیری هرگونه هدف و منافع ملی در این منطقه، باتوجه‌به بازیگری این قدرت‌های پیرامونی و توجه به لایه‌های مختلف و غیرقابل تقسیم بودن منافع، ممکن است. (Stephen Blank, 2010: 295)

ب- تأثیر عامل تاریخی و جمعیت‌شناختی (غیرقابل تقسیم بودن)؛ ویژگی‌های خاص جغرافیایی و جمعیت‌شناختی قزاقستان، بر تعاملات خارجی این کشور تأثیر داشته است. سیاست خارجی قزاقستان، تابعی از فرهنگ، هویت و قومیت تاریخی قزاق‌ها است که در جغرافیای آسیای مرکزی سکونت داشته‌اند. قوم قزاق در منطقه پر منازعه «ترکستان» زندگی داشته و به طبقات مختلف تقسیم شده‌اند. (Damodar Panda, 2006: 33) این ویژگی تاریخی و جمعیت‌شناختی، محیط دیپلماسی چندجانبه‌گرایانه قزاقستان را هدایت کرده است. جغرافیا قزاقستان بر سیاست خارجی این تأثیر گذاشته و از آن غیرقابل تقسیم است. (Maria Raquel Freire, 2010: 58)

ج- تأکید بر الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه (غیرقابل تقسیم بودن)؛ سیاست خارجی چندجانبه از سوی این کشور در سال‌های اخیر به‌دفعات پیگیری شده است. روابط در آن صرفاً سیاسی نیست، از ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی بهره‌گیری می‌کند. از سویی دیگر همراهی و تعامل با فرهنگ‌های مختلف را مدنظر داشته است. (کثرت‌گرایی اجتماعی درونی قزاقستان، برگزاری مجمع مردمی خلق قزاق و یا کنفرانس ادیان سنتی). دولت قزاقستان در پیگیری سیاست خارجی به ظرفیت‌های جغرافیایی توجه دارد (خصلت چهارراهی اوراسیا) و دیپلماسی انعطاف‌پذیر و چندجانبه را در قالب همکاری‌های منطقه‌ای مدنظر دارد.

د- تعاملات در قالب تشکلهای سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی (اصول و قواعد مشترک)؛ ارتباط‌گیری و تعامل مداوم با بازیگران در قالب تشکلهای سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، در سیاست خارجی این کشور مشاهده می‌شود. این تشکل و سازمان‌ها، اصول و قواعد مشترک را تثبیت ساخته و تعاملات را نهادینه کرده‌اند. نشانه و نمادی از این موضوع،

^۱ Balanced Multilateralism

توافق‌نامه‌های همکاری متعدد و گسترده این کشور با دیگر بازیگران و قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی است. (Anar Somuncuoğlu, 2019: 95)

هـ- تأثیر عامل استقلال در دوره نظربایف (عمل متقابل)؛ در دوره ریاست‌جمهوری نظربایف، اصول و قواعد سیاست خارجی این کشور تدوین و تصویب شد و محوریت استقلال هم‌زمان با تعاملات خارجی این کشور با دیگر بازیگران، مدنظر بوده است. (Avrasya Dünyası, 2023: 11) در روزهای پس از استقلال، شخصیت خاص ریاست‌جمهور «نور سلطان نظربایف»، بر روندهای کلی سیاست خارجی و روش تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی تأثیر مستقیم داشت. در این دوره شعار «قزاقستان جدید» معرفی شد. اقدامات و تعاملات با کشورهای جهان، بر مبنای این شعار پیگیری می‌شد. دستگاه سیاست خارجی قزاقستان، نسبت به انتخاب کلمات، شعارها، مفاهیم در ارتباط با دیگر کشورها در این دوره دقت بسیار داشت. وحدت روبه در ساحت سیاسی قزاقستان وجود داشت و تصمیمات به‌دور از تغییرات آنی و مقطعی پیگیری می‌شد. (official social media of Kazakh MFA, 2024)

رئیس‌جمهور نظربایف، به دنبال تحقق راهبرد «قزاقستان ۲۰۵۰» و فعال‌سازی کشور در قالب چشم‌انداز و توسعه اقتصادی بوده که در قالب الگوی چندجانبه‌گرایی موازنه‌ساز قابل تبیین است. (Presidency of Kazakhstan 2014)

و- تأثیر دوره زمامداری در دوره توکایف (عمل متقابل)؛ پس از استعفای نمادین «نظربایف»، سیاست‌مدار نسبتاً جوان، دیپلمات و دانشگاهی سابق شوروی، به نام «جومارت توکایف» به‌عنوان رئیس‌جمهور جدید این کشور انتخاب شد. در همان سال‌های ابتدایی، تظاهرات خشونت‌آمیز داخلی (در سال ۲۰۲۲) رخ داد. این تظاهرات با دخالت مستقیم روسیه، مرتفع شد. (Reuters, 2022)

دولت توکایف با تأکید بر ارتباطات متقابل و تعامل با روسیه و چین و هم‌زمان با تعامل با اروپا و آمریکا، به دنبال حفظ و تقویت ثبات داخلی بوده است. تمایل ایشان بر ارتقای همکاری مستقیم در قالب «سازمان پیمان امنیت جمعی»^۲، سیاست خارجی ایشان را تحت تأثیر قرار داده بود. (Anadolu Ajansı 2022) با محوریت ایشان، صحنه عملی سیاست خارجی این کشور در تعامل با بازیگران مختلف جهانی پیگیری و اجرایی شد. (Kassym-Jomart Tokayev, 2007)

عواملی که ذکر شد، موجب «سیاست خارجی چندجانبه‌گرا و موازنه‌گرایانه» توسط دستگاه حاکمیت قزاقستان شد که در ادامه و به تفکیک هر کدام از بازیگران، این موضوع تحلیل و تبیین می‌شود.

۲-۳ الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرایی در تعامل با جبهه شرق (چین و روسیه)

ارتباطات و روابط بین‌المللی با تأکید بر هویت شرقی و در جغرافیای خاص اوراسیا، در دستگاه سیاست خارجی قزاقستان پیگیری شده است. این ارتباطات با تمرکز بر چین و روسیه، مدنظر دولت قزاقستان بوده است. بازیگرانی که مرزهای گسترده‌ای با دولت آستانه داشته‌اند. چین و روسیه از سال ۱۹۹۱، با تأکید بر حفظ استقلال، تعاملاتشان را با این کشور تداوم بخشیده‌اند. در گام اول ارتباطات با روسیه و در گام بعدی چین، بررسی می‌شود.

۱-۲-۳ تعاملات سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه قزاقستان و روسیه

استقلال قزاقستان از شوروی، روند تاریخی ارتباطات دو کشور را قطع نکرده است. در دهه‌های اخیر سطوحی از اعتماد و تعامل میان طرفین وجود دارد و دو کشور تلاش دارند تا تعاملات چندجانبه را تعمیق بخشند. دولت آستانه در سال‌های اخیر تلاش داشته تا حساسیت‌های امنیتی و سیاسی در تعامل با روسیه، به کمترین میزان ممکن برسد. منافع غیرقابل تقسیم، پایه همکاری‌های دوجانبه میان دو بازیگر باشد. قوانین و مقررات تسهیل‌گر، تصویب و ابلاغ شود و از ظرفیت‌های مردمی در تقویت ارتباطات بهره‌گیری شود. (Svante E. Cornell and Johan Engvall, 2015)

الف- تعاملات بر بستر ارتباطات افکار عمومی و اعتماد مردمی (غیرقابل تقسیم بودن) عناصر جمعیت‌شناختی، بینش مردمی و افکار عمومی، عنصری مهم و تعیین‌کننده در تقویت تعاملات و ارتباطات دو کشور بوده است. در میان دو کشور، تأثیرگذاری و مدیریت افکار عمومی (به‌خصوص نگرش منفی قزاق‌ها به دلیل سلطه شوروی سابق و فرایندهای گسترش فرهنگ روسی) در تعاملات دوجانبه حائز اهمیت است. شواهد تاریخی بعد از استقلال نشان می‌دهد که افکار عمومی مردم قزاقستان نسبت به اهداف و اقدامات روسیه حساسیت داشته‌اند. این موضوع به‌خصوص در اقشار جوان و روشنفکر قزاق بیشتر دیده می‌شود. براین‌اساس روسیه به دنبال کاهش این شکاف و جلوگیری از تشدید این نوع نگرش‌های منفی است. ارتباطات سیاسی و چندجانبه میان طرفین به شکلی پیگیری می‌شود که مردم و نسل جوان قزاق، نسبت به همسایه دیرین حساس نشوند. (Marie Dumolin, 2023: 469)

این موضوع سبب شده که ارتباطات و تعاملات نه صرفاً اقتصادی و سیاسی، بلکه باتوجه‌به حوزه روایت‌گری، تعاملات افکار عمومی و ارتباطات مردم پایه، تدوین و اجرایی شود. (Kassenova, 2019).

ب- تعاملات اقتصادی با روسی (غیرقابل تقسیم بودن) تعاملات اقتصادی و توسعه‌محور میان دو کشور در سطوح مختلف در حال پیگیری است. محوریت آن منافع مشترکی است که میان طرفین تعریف شده است. در سال‌های اخیر این تعاملات به حدود ۳۰ میلیارد دلار رسیده و روسیه به‌عنوان یکی از سه شریک اصلی تجارت خارجی آستانه شناخته می‌شود. هم‌زمان قزاقستان در میان پنج شریک عمده تجاری روسیه قرار دارد. سرمایه‌گذاری‌های روسیه در اقتصاد قزاقستان سطوح بالایی دارد. در سال ۲۰۲۴-۲۰۲۵، میزان مبادلات تجاری دو کشور به بیش از ۲۸ میلیارد دلار رسیده بود. (توکایف، مقاله در روزنامه راسیسیسکایا گازیتا، ۲۰۲۵) در قالب تبادلات و تعاملات اقتصادی و توسعه‌محور، مشارکت قزاقستان و روسیه در کنسرسیوم‌های سوختی، ترانزیت نفت، و سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ نفتی روسیه در قزاقستان، قابل توجه است. بر مبنای آمار، گردش مالی دولت آستانه با مسکو، یک‌پنجم تجارت این کشور را در برمی‌گیرد و تبادلات دوجانبه در سال ۲۰۲۵ به عدد ۲۹ میلیارد دلار رسیده است. از سویی دیگر سرمایه‌گذاری روسیه در اقتصاد قزاقستان هم تا ۳۰ میلیارد دلار تخمین زده شده است. (۲۰۲۶, □□□□□□□□□□□□□□□□)

از منظر روسیه، تعاملات قزاقستان با چین نباید سبب آسیب به روابط متقابل با روسیه شود و نسبت به این موضوع حساسیت وجود دارد. (Kassenova, 2019).

ج- جایگاه پیمان‌های امنیتی و دفاعی در ارتباطات (اصول و قواعد مشترک) پیمان‌های دفاعی و همکاری‌های امنیتی دو کشور، سبب منافع امنیتی مشترک و چندجانبه شده است. پیمان‌هایی که در قالب اصول و قواعد مشترک، پیوستگی امنیتی را ارتقا بخشیده است. امنیت قزاقستان در همراهی با امنیت روسیه معرفی شده است. (RFE/RL, 2015) به‌عنوان نمونه «پیمان امنیت دسته‌جمعی» با پذیرش محوریت روسیه، ظرفیت بهره‌گیری قزاقستان از ظرفیت‌های آموزشی و تجهیزاتی این کشور را در سطح شریک نظامی تقویت کرده است. (درج، ۱۴۰۲: ۱۳۵)

د- تأکید بر تعاملات دوجانبه و همکاری‌های مستمر دولتی (عمل متقابل) دو رئیس‌جمهور قزاقستان، هر کدام به شیوه و الگویی، تعامل با روسیه را مدنظر داشته‌اند. تعاملات چندلایه و تقسیم‌ناپذیر تعریف شده‌اند. هم نظریات و هم توکایف بر تداوم این تعاملات چندسطحی تأکید داشته‌اند. (Isaacs, 2020). توکایف از همان سال ۲۰۱۹، تلاش داشت تا روابط دو کشور را حفظ و تقویت کند و همکاری‌های دوجانبه را ارتقا بخشد. (Startsev, 2019)

دیدار توکایف با پوتین در آوریل همان سال، با تأکید بر تقویت پیوند روسیه و قزاقستان و حمایت از روابط ویژه میان طرفین بوده است. (Efe, 2019).

براین‌اساس در سطح سیاسی، «اصل دوستی و روابط حسنه» محوریت اقدام میان دو بازیگر بوده است (۲۰۲۶). اقدامات عملیاتی متنوعی در قالب گفت‌وگو، برگزاری جلسات مختلف و اقدامات مشترک هم برگزار شده است.

۲-۲-۳ تعاملات سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه قزاقستان و چین

چین و قزاقستان به‌عنوان دو کشور همسایه، تعاملات خود را در سالیان متمادی و در روندی متقابل پیگیری کرده‌اند. تعاملاتی که در بستر منافع غیرقابل تقسیم و چندوجهی پیگیری شده است. Embassy of Kazakhstan to the United States, 2020)

سطوح این ارتباط در ادامه تبیین می‌شود؛

الف - تأثیر عامل اقتصادی بر تعاملات دو کشور (غیرقابل تقسیم بودن) در ارتباطات دو کشور، تعاملات سیاسی و اقتصادی به‌صورت هم‌زمان و غیرقابل تقسیم پیگیری شده است. تبادل تجاری و همکاری‌های اقتصادی نقش مهمی در ارتباط دو بازیگر دارد. چین به‌عنوان همکار اصلی سیاست خارجی آستانه، تبادلات اقتصادی، توسعه‌ای و همکاری‌های پایداری را فی‌مابین دو کشور ایجاد کرده است (Petrova M.I. 2024). بر مبنای آمارها قزاقستان به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در آسیای مرکزی معرفی شده و بیش از ۱۳۰۰ شرکت چینی در این کشور سرمایه‌گذاری داشته‌اند. (Consul General of the People's Republic of China in Almaty, 2017)

این سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در قالب‌هایی همچون، «بانک سرمایه‌گذاری زیر ساختی آسیا» با سرمایه اسمی ۱۰۰ میلیارد دلار و سرمایه اولیه ۵۰ میلیارد دلار، در کنار «صندوق جاده ابریشم» با سرمایه ۴۰ میلیارد دلار فعال بوده است. (Ministry of Commerce of the PRC, 2020)

آمارهای بین‌المللی نشان می‌دهد که از سال ۲۰۱۸، چین وام‌های گوناگونی را به چین اعطا کرده است. از سویی دیگر تجارت دوجانبه میان طرفین در سال ۲۰۲۱ به ۳۱ میلیارد دلار رسید. (درج، ۱۴۰۲: ۱۳۲)

این روابط اقتصادی، در عرصه سیاسی هم تثبیت شده است. در ژوئن ۲۰۲۵، ۲۴ توافق‌نامه راهبردی میان طرفین امضا شد و چین متعهد شد که هیچ شرط سیاسی برای همکاری‌های اقتصادی قائل نباشد. در سال ۲۰۲۴ حجم تجارت دوجانبه دو کشور به ۴۴ میلیارد دلار رسید. (Dana Omirgazy, 2025)

ب- ارتباطات در قالب کمربند اقتصادی و مسیرهای ژئوپلیتیک (غیرقابل تقسیم)

دو کشور در روندی تاریخی «جاده ابریشم» منافع مشترکی را با یکدیگر داشته‌اند که این عامل ژئوپلیتیک منجر به نفوذ و تعامل دو بازیگر شده است (Li Hui, Sukat, Amina, 2018). چین نسبت به اهمیت قزاقستان در موضوع ظرفیت حمل‌ونقل و تدارکات بین‌المللی این کشور حساسیت و توجه دارد. شواهد نشان می‌دهد که ۳۰ درصد کل واردات و صادرات قزاقستان

از مسیر چین صورت می‌گیرد. از سویی دیگر دولت قزاقستان پروژه‌هایی همچون «راه روشن» را از سال ۲۰۱۵ به بعد با کمربند اقتصادی جاده ابریشم چین همسو اعلام کرده است. (میرامبکف و عبدخدایی، ۱۴۰۱: ۲۰۳)

پروژه «کمربند اقتصادی جاده ابریشم چین» با معرفی قزاقستان به‌عنوان محور، مسیر ترانزیتی با اروپا است و موردتوجه دولت چین بوده است. (Xi Jinping, 2015). رؤسای جمهور دو کشور نسبت به تحقق این کمربند اعلام آمادگی کرده‌اند و خود را به‌عنوان شرکای جدی در اجرایی‌سازی آن معرفی ساخته‌اند. (Nazarbayev, 2015).

ج- اهمیت تبادلات انرژی و منابع زیر زمینی در ارتباط میان طرفین (غیرقابل تقسیم)

قزاقستان با دارا بودن ظرفیت‌های انرژی در قالب، نفت، گاز طبیعی، اورانیوم و زغال‌سنگ، موردتوجه و اقبال چین بوده است. آمار بالای صادرات گاز و نفت به چین هم در این قالب تعریف می‌شود. از سال ۲۰۱۹، گاز طبیعی (منتقل‌شده از طریق خط لوله گاز قزاقستان - چین) مهم‌ترین قلم صادراتی قزاقستان به این کشور است. ارتباطات انرژی در سطح زیرساختی و سرمایه‌گذاری هم رخ داده است. در سال ۲۰۰۵ شاهد ساخت خط لوله ارسال نفت از قزاقستان به چین بوده‌ایم که گامی در راستای تحقق این ارتباط دوجانبه بوده است (Valeev R.M., Kadyrova L.I. 2014: 117).

به‌صورت کلی قزاقستان به‌عنوان محور اصلی اتصال انرژی چین به آسیای مرکزی معرفی می‌شود و این موضوع اهمیت تعاملات با این کشور را برای چین دوچندان کرده است. (میرامبکف و عبدخدایی، ۱۴۰۱: ۲۰۴)

د- توافقی‌نامه‌های رسمی و تعاملات دولتی (اصول و قواعد کلی) امروزه توافقی‌نامه‌های رسمی و تعاملات دولتی متعددی میان دو کشور تدوین شده است. اولین توافقی‌نامه در سال ۱۹۹۲، مسیر راه و رویه‌های مشترک را تعریف کرد. در دسامبر ۲۰۰۲ پیمان همکاری‌های بلندمدت صلح‌آمیز تصویب شد. (Azhar Serikkaliyeva, And Others, 2018)

انعقاد سندهای همکاری‌های فرهنگی، اجتماعی و بشردوستانه، میان طرفین بارها صورت گرفته است. در سفر رسمی نظربایف به چین (۲۰۱۵)، ۱۵۰ سند مختلف امضا شده است. (Embassy of the Republic of Kazakhstan in the People's Republic of China, 2026)

این اسناد در تقویت تعاملات چندجانبه طرفین، تأثیر بسیاری داشته است. از سویی دیگر بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های مشترک و مصوبات آنان (مانند سازمان همکاری‌های شانگهای) ارتباطات را تقویت کرده است. (Ministry of Foreign Affairs official, 2024)

ه- تعاملات مبتنی بر دیپلماسی علمی و آموزشی (غیرقابل تقسیم بودن): سطحی از ارتباطات دو کشور در قالب «مشارکت راهبردی» است که سطوح مختلفی را در بر می‌گیرد. (Azhar Serikkaliyeva, And Others, 2018)

این ارتباطات چندسطحی در مواردی به تعاملات آموزشی و دیپلماسی علمی هم منتهی شده است. به‌خصوص در توافقی‌نامه‌های مرتبط در سال ۲۰۰۶ و ۲۰۰۸ که ابلاغ و اجرایی شده است. تبادل اطلاعاتی و دانشجویی، آموزش‌های زبانی و ارتقا تعاملات علمی، در این سطح اجرایی شده است. (Krasnova G.A. 2016: 123)

و- تعاملات فرهنگی در قالب مؤسسه کنفوسیوس (غیرقابل تقسیم بودن) تعاملات فرهنگی در سطح گفت‌وگوهای مختلف و آموزش‌ها و تبادلات فرهنگی، سطحی دیگر از ارتباطات است. به‌عنوان نمونه ظرفیت‌های مؤسسه کنفوسیوس در قزاقستان و فعالیت‌های مختلف آن در موضوع ترویج زبان، تاریخ و سنت‌های فرهنگی چینی، قابل توجه است. (Hanban's official, 2015)

این مؤسسه برای اولین بار در سال ۲۰۰۷ در آستانه، در سال ۲۰۰۹ در آلماتی و در سال ۲۰۱۱ در اکروب و چهارمین سال ۲۰۱۲ در کاراگاندا افتتاح شد. (Figures, 2015)

ز- حساسیت‌های مشترک امنیتی دو کشور (عمل متقابل) نگرانی‌های امنیتی دوجانبه، منجر به تعریف منافع مشترک امنیتی شده است. حساسیت‌هایی که به‌خصوص در موضوع اقلیت‌های قومی در منطقه سین کیانگ و ترکستان وجود دارد. مشکلات امنیتی ناشی از حضور کارگران قزاق در قزاقستان سبب شده که دو کشور برای مرتفع کردن این موارد امنیتی با یکدیگر تعامل داشته باشند. (Yusuf Halil Calip, 2022)

۳-۳ الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرایی در تعامل با جبهه غرب (اتحادیه اروپا و آمریکا)

دولت آستانه هم‌زمان با ارتباط قدرت‌های شرقی، با بازیگران اروپایی - آمریکایی هم ارتباطاتی را در قالب الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرا پیگیری کرده که در ادامه تبیین و ارائه می‌شود.

۱-۳-۳ تعاملات سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه قزاقستان و اتحادیه اروپا

ارتباطات این کشور با بازیگران و دولت‌های اروپایی در طول سالیان بعد از استقلال به نحو مداوم و پیوسته‌ای تداوم داشته است. دولت آستانه در تلاش بوده تا ارتباطات با این بازیگر را تقویت کند تا از ظرفیت‌های امنیتی، توسعه‌ای، سیاسی و فرهنگی اروپا بهره‌برداری داشته باشد.

الف- ارتباطات اقتصادی قزاقستان و اتحادیه اروپا (غیرقابل تقسیم بودن)؛ ارتباطات اقتصادی میان دو بازیگر قابل‌توجه بوده و قسمت اعظمی از گردش تجارت خارجی و سرمایه‌گذاری‌های خارجی دولت آستانه توسط کشورهای اروپایی صورت گرفته است. (Muratova et al, 2024). شواهد نشان می‌دهد که اتحادیه اروپا و کشورهای عضو، مهم‌ترین سرمایه‌گذار خارجی در قزاقستان‌اند. (درج، ۱۴۰۲: ۱۳۸)

در سال ۲۰۲۱-۲۰۲۲، کشورهای سرمایه‌گذار خارجی اروپایی در قزاقستان به‌قرار؛ هلند (۵ میلیارد دلار)، بلژیک (۷۹۱ دلار)، فرانسه (۶۹۳ میلیون دلار)، لوکزامبورگ (۳۲۳ میلیون دلار) و آلمان (۲۶۵ میلیون دلار) بوده‌اند. (National Bank of the Republic of Kazakhstan, 2023) از سویی دیگر اتحادیه اروپا، در قالب یک برنامه راهبردی، ۱۶ میلیون یورو برای مشارکت خود با قزاقستان در سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۶ در نظر گرفته است. (Republic of Kazakhstan. Multi-annual Programme, 2022) پروژه‌های مختلف در قالب سرمایه‌گذاری ذکر شده است. در سال ۲۰۱۹، «توافق راه سبز» با هدف حمایت از انرژی‌های تجدیدپذیر به تصویب رسیده است. (European Commission, 2019). در قالب «پایداری و رفاه» سرمایه‌گذاری در حدود ۷۰۰ میلیون یورو برای پروژه‌های زیرساختی در قزاقستان صورت گرفته است. (European Commission, 2022).

ب- توافق‌نامه‌ها و معاهده‌های مشترک (اصول و رویه‌های مشترک) در طول تاریخ معاصر، آسیای مرکزی و همچنین قزاقستان برای اتحادیه اروپا و کشورهای غربی اهمیتی دوچندان داشته‌اند. برای دستیابی به اهداف در این منطقه، معاهده‌های مختلفی توسط آنان تنظیم شده است. بعد از فروپاشی اتحادیه جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱، فرصتی برای اروپا فراهم شد تا نفوذ خود را در قلب اوراسیا گسترش دهد. (the 30th Anniversary Celebrations of the Establishment Of Diplomatic Relations, 2022) به این دلیل توافق‌نامه‌های مشترکی تدوین و ابلاغ شد که یکی از آنان «توافق‌نامه مشارکت و همکاری میان اتحادیه اروپا و قزاقستان» بوده است. (EU-Kazakhstan EPCA, 2022)

این تعهدنامه‌ها؛ اصول و رویه‌های مشترک را برای نفوذ هنجاری اتحادیه اروپا فراهم کرد. ارزش‌های اروپایی مانند؛ دموکراسی، حکومت‌داری مؤثر، حقوق بشر و مردمی و حاکمیت قانونی مدنظر اروپا بوده است. (Rustem Kurmanguzhin, 2013)

در موردی دیگر توافق نامه مشارکت و همکاری میان دو منطقه، در سال ۱۹۹۵ میلادی در بروکسل امضا شد و در ژوئیه ۱۹۹۹ به اجرا آمد. این اولین مبنای قانونی برای روابط دوجانبه و چندجانبه بود. (europarl, 2017)

در موردی دیگر در سال ۲۰۱۶، «توافق نامه مشارکت و همکاری پیشرفته»^۳ میان دو طرف منعقد شد که شامل تعاملات و ارتباطات در سطوح سیاسی، اقتصادی، توسعه‌ای و مسائل بشردوستانه و فرهنگی بوده است. (eeas.europa, 2022)

ج- تعامل و بهره‌گیری از ظرفیت‌های نفت و گاز قزاقستان برای اتحادیه اروپا (غیرقابل تقسیم بودن) یکی از زمینه‌های مهم تعامل دو بازیگر، ظرفیت‌های نفت و گاز قزاقستان است. پیش از آغاز جنگ اوکراین، قزاقستان پس از روسیه و نروژ، سومین تأمین کننده بزرگ نفت اتحادیه اروپا محسوب می‌شد و حدود ۶ درصد از نیاز نفتی این اتحادیه را تأمین می‌کرد (Muratova et al, 2024).

از سویی دیگر به جز نفت، قزاقستان، تأمین کننده انرژی هسته‌ای اروپا هم بوده و ۲۱ درصد نیاز این اتحادیه را تأمین می‌کند. فعالیت شرکت‌های نفتی و انرژی اروپا در قالب «شرکت فرانسوی توتال»^۴، «شرکت بریتانیایی - هلندی شل»^۵ و «شرکت ایتالیایی انی»^۶، در قزاقستان اهمیت بسیار دارد. (۲۰۲۱، □□).

د- تأثیر الگوی چندجانبه‌گرایی و انعطاف‌پذیری عمل‌گرایانه (عمل متقابل) رویکرد و رویه خاص سیاست خارجی اروپا، زمینه‌های تعامل دو بازیگر را ارتقا بخشیده است. اصول و رویه‌های مشترکی که انعطاف‌پذیری ارتباطات را تقویت کرده است. (Губайдуллина М. Ш. 2010). به عنوان نمونه تعامل در قالب برگزاری اجلاس سازمان امنیت و همکاری اروپا در سال ۲۰۱۰، پیگیری ایده پلتفرم جهانی ۲۰۱۲، برگزاری نشست باشگاه اوراسیایی برلین در آستانه ۲۰۱۴، معرفی برنامه ملی بورسیه تحصیلی بولاشاک، معرفی راهبرد قزاقستان ۲۰۵۰ و... برخی از این نوع اقدامات بوده است.

ه- تعاملات علمی و آموزشی با اتحادیه اروپا (عمل متقابل) تعاملات دوجانبه اروپا و قزاقستان در موضوعات آموزشی، به صورت چندسطحی و مداومی در حال پیگیری است. امروزه اتحادیه اروپا به صورت فعالانه در اجرای پروژه‌هایی دوجانبه آموزش عالی با نام «اراسموس پلاس»^۷ فعال است. در این پروژه دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های قزاقستان در چارچوب تعاملات بین دانشگاهی به کشورهای اروپایی سفر می‌کنند. (هیئت نمایندگی اتحادیه اروپا در جمهوری قزاقستان، ۲۰۲۱).

و- تعاملات سیاسی و فرهنگی دو بازیگر (عمل متقابل) عمل متقابل دو بازیگر در ساحت سیاسی و فرهنگی هم اهمیت دارد. اقداماتی که در قالب سیاست همسایگی و بر مبنای عمل متقابل تعریف می‌شود. این تعاملات در قالب توافق نامه‌های دیپلماتیک و یا افتتاح نمایندگی و تقویت همکاری با سفارتخانه‌های کشورهای عضو بوده است. (eeas.europa, 2024)

یکی از مهم‌ترین بسترهای ارتباطات سیاسی میان دو بازیگر، در قالب «سازمان امنیت و همکاری اروپا»^۸ است که ریاست آن در سال ۲۰۱۰ با قزاقستان بوده است. این کشور ارتباطات مختلفی با «سازمان پیمان آتلانتیک شمالی» (ناتو)، «شورای اروپا» و «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی»^۹ داشته است.

³ EPCA

⁴ Total

⁵ Shell

⁶ Eni

⁷ Erasmus+

⁸ OSCE

⁹ OECD

ز- ارتباطات سیاسی قزاقستان و اتحادیه اروپا (عمل متقابل) تعاملات حکمرانی دو بازیگر هم قابل توجه است. کشورهای اروپایی به صورت مجزا با قزاقستان، تعاملات مختلفی را داشته‌اند. پویایی این روابط در تعداد تماس‌ها و دیدارهای متقابل قابل مشاهده است. به عنوان نمونه «نظربایف» اولین رئیس‌جمهور ۹ بار از بروکسل بازدید کرد. اولین سفر رئیس‌جمهور «قاسم جومارت توکایف» به بروکسل هم در نوامبر ۲۰۲۱ بوده است. Ministry of Foreign Affair of Kazakhstan, (2022)

ح- بهره‌گیری از ظرفیت‌های حمل‌ونقل و ژئوپلیتیک قزاقستان ظرفیت جغرافیایی خاص دولت آستانه، مورد توجه اتحادیه اروپا بوده است. سرمایه‌گذاری بر این ظرفیت قابل ذکر است. به عنوان نمونه «مسیر بین‌المللی حمل‌ونقل ترانس خزر»^{۱۰} به عنوان شریان حیاتی، مورد حمایت اروپا است و قزاقستان در پروژه «دروازه جهانی اتحادیه اروپا»^{۱۱} به عنوان یک منطقه کلیدی محسوب می‌شود. (European Commission, 2021).

۲-۳-۳ تعاملات سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه قزاقستان و آمریکا

در سال‌های اخیر ارتباطات و تعاملات قزاقستان و آمریکا روندی روبه‌رشد داشته است. دولت آستانه تلاش داشته تا ارتباط با آمریکا، سبب حساسیت در متحدین شرقی نشود. این ارتباط چندسطحی و چندگانه پیگیری شده که در ادامه برخی از شاخص‌های آن در قالب الگوی چندجانبه‌گرایی موازنه‌ساز تبیین می‌شود.

الف - سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و توسعه‌ای (غیر قابل تقسیم بودن) قسمتی از این ارتباطات در سطح اقتصادی و توسعه‌محور تعریف شده است. در این قالب دو بازیگر برای تحقق سود اقتصادی متقابل برنامه‌ریزی داشته‌اند. اولویت سیاست خارجی آمریکا نفوذ در این منطقه راهبردی بوده و بر این اساس مسیر سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در قالب شرکت‌های نوآور و متمرکز بر بخش نفت را مدنظر قرار داده است. (Molly Bettie, 2015: 233)

بر این اساس تعاملات اقتصادی در قالب سرمایه‌گذاری شرکت‌های آمریکایی در طیف‌های مختلف انرژی، پتروشیمی، معدن، مهندسی، ساخت‌وساز، حمل‌ونقل، کشاورزی و فناوری اطلاعات قابل توجه است. تلاش شده تا منافع مشترک و غیر قابل تقسیمی میان طرفین تعریف شود. امروزه بیش از ۷۰۰ شرکت آمریکایی در قزاقستان فعالیت دارند. سرمایه‌گذاری بر استخراج فلزات خاکی کمیاب و تولید فناوری‌های پیشرفته مانند نیمه‌رساناها، پنل‌های خورشیدی و استخراج مواد معدنی، صورت می‌گیرد. به صورت کلی سیاست‌های اوراسیایی آمریکا با تعریف پروژه‌های مختلف توسعه‌ای و اقتصادی تسهیل شده و پیش می‌رود. بر مبنای آمارهای جدید قزاقستان به عنوان هشتاد و یکمین شریک بزرگ تجاری در سال ۲۰۲۳ معرفی شده است و از سویی دیگر کشورهای آمریکایی هم ده‌ها میلیارد دلار در این کشور سرمایه‌گذاری داشته‌اند. قزاقستان هم بستر و شرایط قانونی و تسهیل‌گر در قالب اجتناب از مالیات و عضویت در سازمان تجارت جهانی (سال ۲۰۱۵) را پیگیری کرده است.

ب- مشارکت در مسیر جغرافیایی و ژئوپلیتیک (غیر قابل تقسیم بودن) بهره‌گیری از ظرفیت خاص جغرافیایی قزاقستان مورد توجه آمریکا است. اقدامی در راستای تنوع‌بخشی به مسیرهای ارتباطی بوده است و حمایت از کریدور اتحادیه اروپا، مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی ترانس خزر (کریدور میانی) و کریدور لاجورد را در سال‌های اخیر در بر داشته است.

¹⁰ TITR

¹¹ EU Global Gateway

ج- تأکید بر جایگاه تعامل با قزاقستان در برنامه‌های و سندهای راهبردی آمریکا (اصول و قواعد کلی) در

سندهای راهبردی سالیان اخیر آمریکا به ظرفیت‌های قزاقستان توجه ویژه‌ای شده است. پس از خروج نیروهای ایالات متحده آمریکا از افغانستان، اهمیت آسیای مرکزی برای آمریکا به حاشیه رفت. در سال‌های بعد از جنگ اوکراین بار دیگر توجه واشنگتن به منطقه آسیای مرکزی جلب شد. در این دوره «راهبرد ایالات متحده برای آسیای مرکزی ۲۰۱۹-۲۰۲۵» ابلاغ شد و این منطقه مورد توجه قرار گرفت.

راهبرد آمریکا در آسیای مرکزی مبتنی بر «جذب متحدان منطقه‌ای» و تلاش برای «بهره‌گیری از ظرفیت ژئوپلیتیکی منطقه» است. ارتباطات قزاقستان و ایالات متحده آمریکا بر مبنای مشارکت راهبردی تعریف می‌شود. در این مشارکت راهبردی، همکاری در سطوح مختلف، چندلایه و غیرقابل تقسیم پیگیری شده است. در این اسناد بر حمایت از حاکمیت و استقلال کشورهای منطقه‌ی آسیای مرکزی، توسعه کريدورهای حمل‌ونقل (مانند لاجورد و کريدور میانی)، امنیت منطقه‌ای و تنوع‌بخشی روابط اقتصادی تأکید شده است. انعطاف نسبت به کشورهای کمتر دموکراتیک (همچون قزاقستان) هم در این سند مدنظر قرار دارد (U.S. Strategy for Central Asia, 2019-2025).

د- تعاملات سیاسی و فرهنگی متقابل (عمل متقابل) تعاملات سیاسی و عمومی سران آمریکا با قزاقستان در طی

سال‌های اخیر حائز اهمیت بوده است. به‌عنوان نمونه می‌توان از دیدار رئیس‌جمهور جو بایدن در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سپتامبر ۲۰۲۳، با رؤسای جمهور کشورهای آسیای مرکزی نام برد. دیدارهای متعدد ترامپ با رؤسای جمهور کشورهای حوزه آسیای مرکزی، هم به دفعات رخ داده است. امروزه پروژه‌ای تحت عنوان «محافظت از آزادی» در تعامل میان طرفین اعمال شده و اعطای بورسیه‌های تحصیلی و سرمایه‌گذاری بر تعاملات فرهنگی میان دو کشور مشاهد می‌شود. اقدامات مختلفی از جانب آمریکا در سطح دیپلماسی فرهنگی آسیای مرکزی پیگیری شده که آموزش زبان، بورسیه‌های تحصیلی تا برنامه تبادل دانشجویان و متخصصان را در برمی‌گیرد (Wulf, US, 2022).

ه- اهمیت تعامل با قزاقستان بعد از جنگ اوکراین (عمل متقابل) یکی از مهم‌ترین عواملی که در سطح سیاست

خارجی آمریکا، اهمیت روابط با قزاقستان را ارتقا بخشید، جنگ اوکراین و تنش با روسیه بود. تلاش برای تأثیر بر نگرش قزاقستان در حمایت از روسیه و جایگاه دولت آستانه در تضعیف تحریم‌های ضد روسی، نگاه آمریکا نسبت به قزاقستان را تقویت کرد (Ghegelashvili, 2023).

در این سال‌های اخیر، کمک‌های مالی و حمایت‌های آمریکا از قزاقستان در قالب موضوعاتی همچون؛ مبارزه با تهدیدات فراملی، حمایت از توسعه سیستم قضایی، ارتقای نقش جامعه مدنی و رسانه اجتماعی و بهبود سرمایه‌گذاری و تجارت، موضوعی قابل مشاهده بوده است. (Bureau of South and Central Asian Affairs, 2023)

نتیجه‌گیری (تبیینی بر سیاست خارجی چندجانبه‌گرایانه موازنه‌گرای قزاقستان)

بررسی سیاست خارجی قزاقستان در سه دهه پس از استقلال نشان می‌دهد که این کشور با درک واقع‌گرایانه از موقعیت ژئوپلیتیکی خود در قلب اوراسیا و در مجاورت دو قدرت بزرگ منطقه‌ای یعنی روسیه و چین، راهبردی مبتنی بر چندجانبه‌گرایی موازنه‌گرایانه را به‌عنوان چارچوب اصلی کنش خارجی خود برگزیده است. این رویکرد که در ادبیات سیاست خارجی قزاقستان از آن با عنوان سیاست «چندبرداری» یاد می‌شود، در عمل تلاشی برای مدیریت هم‌زمان روابط با قدرت‌های رقیب در نظام بین‌الملل و جلوگیری از وابستگی ساختاری به یک بازیگر خاص محسوب می‌شود. یافته‌های این

پژوهش نشان می‌دهد که قزاقستان با اتخاذ چنین راهبردی توانسته است در محیطی ژئوپلیتیکی پیچیده، میان الزامات امنیتی، نیازهای اقتصادی و ملاحظات هویتی خود نوعی موازنه پایدار در سطح سیاست خارجی برقرار کند. تحلیل عوامل شکل‌دهنده این رویکرد نشان می‌دهد که سیاست خارجی چندجانبه‌گرای قزاقستان محصول برهم‌کنش مجموعه‌ای از متغیرهای ساختاری و کارگزاری است. از یک سو، موقعیت ژئوپلیتیکی خاص این کشور در منطقه اوراسیا، پیوستگی منافع اقتصادی، جغرافیایی و امنیتی با محیط پیرامونی، و همچنین ویژگی‌های تاریخی و جمعیت‌شناختی جامعه قزاقستان، ضرورت اتخاذ سیاستی متوازن در قبال قدرت‌های بزرگ را تقویت کرده است. از سوی دیگر، رویکردهای راهبردی رهبران این کشور، به‌ویژه نورسلطان نظربایف و پس از او قاسم جومارت توکایف که بر اصولی چون استقلال راهبردی، توسعه اقتصادی، اوراسیاگرایی و تعامل سازنده با تمامی بازیگران بین‌المللی تأکید داشته‌اند، نقش مهمی در نهادینه‌شدن این الگوی سیاست خارجی ایفا کرده است. در نتیجه، سیاست خارجی قزاقستان در طی زمان به الگویی «مستقل، متعامل، کثرت‌گرا و هوشمند» تبدیل شده که هدف آن بهره‌گیری هم‌زمان از ظرفیت‌های متنوع قدرت‌های جهانی است.

مطالعه روابط قزاقستان با چهار بازیگر اصلی مورد بررسی در این پژوهش، یعنی روسیه، چین، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا، هم به‌خوبی بیانگر منطق موازنه‌گرایانه این کشور است. در روابط با روسیه، اشتراکات تاریخی، فرهنگی و جمعیت‌شناختی در کنار وابستگی‌های اقتصادی و امنیتی، بستری برای همکاری‌های گسترده در حوزه‌های مختلف فراهم کرده است. انعقاد توافق‌نامه‌های اقتصادی، دفاعی و امنیتی، مشارکت در نهادهای منطقه‌ای و استمرار تعاملات نهادی میان دولت‌های دو کشور نشان می‌دهد که روسیه همچنان یکی از مهم‌ترین شرکای راهبردی قزاقستان محسوب می‌شود. با این حال، قزاقستان تلاش کرده در عین حفظ این همکاری‌ها، از طریق توسعه روابط با سایر بازیگران، از وابستگی یک‌جانبه به مسکو پرهیز کند.

در ارتباط با چین، روابط دو کشور عمدتاً در چارچوب همکاری‌های اقتصادی، زیرساختی و انرژی گسترش یافته است. مشارکت قزاقستان در طرح‌های توسعه‌ای چین به‌ویژه در قالب ابتکار «کمربند و راه»، استفاده از موقعیت ترانزیتی این کشور در مسیرهای ارتباطی اوراسیا، و اهمیت منابع انرژی و معدنی قزاقستان برای اقتصاد چین، از مهم‌ترین عوامل تعمیق روابط میان دو کشور به شمار می‌رود. افزون بر این، گسترش توافق‌نامه‌های رسمی، توسعه همکاری‌های علمی و آموزشی، و فعالیت نهادهای فرهنگی و عمومی، نشان می‌دهد که روابط قزاقستان و چین تنها محدود به حوزه اقتصاد نبوده و ابعاد فرهنگی و دیپلماسی عمومی را نیز دربر گرفته است.

در سوی دیگر، روابط قزاقستان با اتحادیه اروپا هم در چارچوب منافع متقابل اقتصادی و انرژی شکل گرفته و به تدریج گسترش یافته است. اتحادیه اروپا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شرکای اقتصادی و سرمایه‌گذاری قزاقستان شناخته می‌شود و دسترسی به منابع انرژی این کشور برای اروپا از اهمیت راهبردی برخوردار است. انعقاد توافق‌نامه‌های همکاری و مشارکت پیشرفته، گسترش تعاملات سیاسی و اقتصادی، و توسعه همکاری‌های آموزشی و فرهنگی نشان می‌دهد که روابط قزاقستان با اروپا بر مبنای نوعی انعطاف‌پذیری در سیاست خارجی و تلاش برای تنوع‌بخشی به شرکای بین‌المللی استوار است.

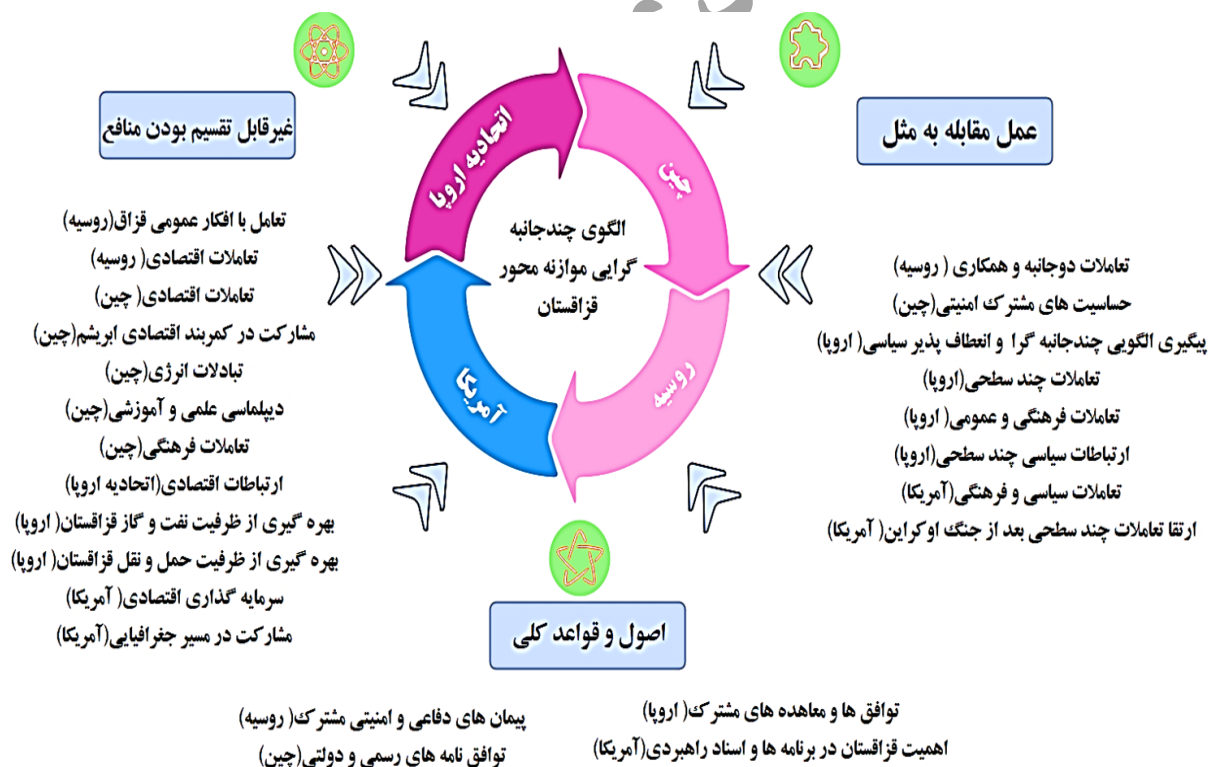
روابط قزاقستان و ایالات متحده آمریکا هم در چارچوب همکاری‌های اقتصادی، توسعه‌ای و امنیتی تداوم یافته است. آمریکا با در نظر گرفتن اهمیت ژئوپلیتیکی منطقه اوراسیا و نقش قزاقستان در ثبات آسیای مرکزی، در اسناد راهبردی خود به این کشور توجه ویژه‌ای داشته است. سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی آمریکا، همکاری در حوزه‌های انرژی و امنیت، و توسعه تعاملات سیاسی، فرهنگی و عمومی از مهم‌ترین ابعاد روابط دو کشور محسوب می‌شود. افزون بر این، تحولات ژئوپلیتیکی اخیر

به‌ویژه جنگ روسیه و اوکراین، اهمیت قزاقستان را در محاسبات راهبردی ایالات متحده و غرب بیش‌ازپیش افزایش داده است.

در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سیاست خارجی قزاقستان، نمونه‌ای قابل توجه از راهبرد موازنه‌سازی در قالب چندجانبه‌گرایی فعال در میان کشورهای آسیای مرکزی است. این کشور با بهره‌گیری از اصولی چون غیرقابل تقسیم بودن منافع، عمل متقابل در روابط بین‌الملل و پایبندی به قواعد و نهادهای مشترک، توانسته است میان قدرت‌های رقیب نوعی توازن پویا ایجاد کند. چنین الگویی نه تنها به حفظ استقلال و حاکمیت ملی قزاقستان کمک کرده، بلکه زمینه‌های توسعه اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش نقش منطقه‌ای این کشور را فراهم ساخته است.

از منظر نظری، مطالعه موردی قزاقستان نشان می‌دهد که در شرایط شکل‌گیری نظم بین‌المللی چندقطبی، کشورهای متوسط و منطقه‌ای می‌توانند با اتخاذ سیاست‌های چندجانبه‌گرایانه و موازنه‌گرایانه، فضای مانور بیشتری در سیاست خارجی خود ایجاد کنند. تجربه قزاقستان بیانگر آن است که ترکیب هوشمندانه تعامل با قدرت‌های مختلف، استفاده از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی و اقتصادی، و حضور فعال در نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر کشورهای آسیای مرکزی و اوراسیا مورد توجه قرار گیرد. این ارتباطات و تعاملات را در قالب نموداری بصری می‌توان جمع‌بندی کرد و اثرات سه سطحی چارچوب نظری بر تحقق الگوی سیاست خارجی چندجانبه‌گرای موازنه‌ساز قزاقستان را تعیین کرد.

نمودار 2- تأثیر عوامل سه‌گانه بر شکل‌گیری سیاست خارجی چندجانبه‌گرای موازنه‌ساز قزاقستان

منابع و مأخذ:

- درج، ح (1402)، واکاوی ابعاد سیاست خارجی چندوجهی و متوازن قزاقستان، **فصلنامه سیاست خارجی**، سال سی و هفتم، شماره 3، پاییز، صفحات 117-146
- رضاپور، د.، و سیمبر، ر. (۱۳۹۷). ابتکار جاده ابریشم نوین چین؛ فرصت‌ها و تهدیدها برای ایران، پاکستان و قزاقستان. **مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل**، ۱ (۱)، ۱۵۷-۱۸۶.
- قاسمی، ف (1382)، **اصول روابط بین‌الملل**، تهران، نشر میزان، چاپ اول
- کاسنوف، ع. س. (۱۳۷۵). اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری قزاقستان. **فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز**، ۴ (۲)، ۱۲، ۱۶۰-۱۳۹. ترجمه: علیرضا سنجابی.
- میرامبکف، م.، و عبدخدایی، م. (۱۴۰۱). قزاقستان و کمر بند اقتصادی جاده ابریشم؛ فرصت‌ها و چالش‌ها. **مجله ژئوپلیتیک**، ۶۸، ۲۲۷-۱۹۹.
- وٹوقی، س.، و صفری، ع. (۱۳۹۶). نقش قزاقستان در گسترش روابط ایران و چین در آسیای مرکزی. **مطالعات اوراسیای مرکزی**، ۱۰ (۲)، ۴۶۷-۴۸۴.
- Allison, R. (2008). Virtual Regionalism and the CIS Project. **Central Asian Survey**, 27(3-4), 185–202.
- Anadolu Ajansı. (2022, January 19). Kazakistan Savunma Bakanlığı: KGAÖ Barış Gücü Ülke Topraklarından Tamamıyla Çekildi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-savunma-bakanligi-kgaobaris-gucu-ulke-topraklarindan-tamamiyla-cekildi/2479306>
- Avrasya Dünyası. (2023). Son Dönem Avrasya Sarmalında Kazakistan-Rusya İlişkileri [Kazakh-Russian Relations in the Recent Spiral of Eurasia]. **Eurasian World (AVİM)**, 13, 11–20.
- Blank, S. (2010). The Influence of External Actors in Central Asia. In E. Kavalski (Ed.), **The New Central Asia: The Regional Impact of International Actors** (p. 295). World Scientific Publishing.
- Bureau of South and Central Asian Affairs. (2023, July 5). U.S. Relations With Kazakhstan. **U.S. Department of State**. <https://2021-2025.state.gov/u-s-relations-with-kazakhstan/>
- Caporaso, J. (1992). International Relations Theory and Multilateralism: The Search for Foundations. **International Organization**, 46(3), 599–632.
- Cichock, M. A. (2003). **Russian and Eurasian Politics (A Comparative Approach)**. Longman Press.
- Cornell, S. E., & Engvall, J. (2015, December 22). Fourth Vector: Making Sense of Kazakhstan's Activism in International Organizations. **ISDP Policy Brief**. <https://isdp.eu/publication/fourth-vectormaking-sense-kazakhstans-activism-in-international-organizations/>
- Dumoulin, M. (2023, April). Steppe Change: How Russia's War on Ukraine Is Reshaping Kazakhstan. **European Council on Foreign Relations Policy Brief**. <https://ecfr.eu/publication/steppe-change-how-russias-war-on-ukraine-is-reshaping-kazakhstan/>
- EEAS. (2022). Official Webpage of the Delegation of the European Union to the Republic of Kazakhstan. https://www.eeas.europa.eu/kazakhstan/european-union-and-kazakhstan_en?s=222#9321
- EEAS. (2023, February 2). The 30th Anniversary Celebrations of the Establishment of Diplomatic Relations in the EU and Kazakhstan. https://www.eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/celebration-30th-anniversaryestablishment-diplomatic-relations-between-european-union-and_en
- EEAS. (2024). Delegation of the European Union to the Republic of Kazakhstan. https://www.eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan_en?s=222

- Embassy of Kazakhstan to the United States. (2020). **Kazakhstan 2030**. <http://kazakhembus.com/Kazakhstan2030.html>
- EU-Kazakhstan EPCA. (2022). **Official Journal of the European Union, L 052**. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ%3AL%3A2020%3A052%3ATOC>
- Europarl. (2017). Enhanced Partnership and Cooperation Agreement Between Kazakhstan and the EU. <https://www.europa.eu/delegations/en/enhanced-partnership-and-cooperationagr/product-details/20170614DPU07842>
- Forbes. (2015, December 29). Kazakhstan and China in 2015: Agreements, Documents. https://forbes.kz/news/2015/12/29/newsid_103045
- Freire, M. R. (2010). The OSCE in the New Central Asia. In E. Kavalski (Ed.), **The New Central Asia: The Regional Impact of International Actors** (p. 58). World Scientific Publishing.
- Gubaidullina, M. S. (2010). Evropeyskiy Put Kazakhstana: Sovremennye Perspektivy v Problematike ES i Tsentralnoy Azii [The European Path of Kazakhstan: Modern Perspectives on the Issues of the EU and Central Asia]. In B. K. Sultanov (Ed.), **Politicheskies i Ekonomicheskies Interesy Germanii v Kazakhstane i Tsentralnoy Azii** (pp. 39–40). KISI.
- Hanban. (2015). Official Website. <http://www.hanban.edu.cn/>
- Hopf, T. (2002). **Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999**. Cornell University Press.
- Katzenstein, P. J. (Ed.). (1996). **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**. Columbia University Press.
- Keohane, R. O. (1990). Multilateralism: An Agenda for Research. **International Journal**, 45(4), 731–764.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2001). **Power and Interdependence**. Longman.
- Kozyreva, A. (2018). Kazakhstan's Foreign Policy: Multi-Vectorism in Practice. **Eurasian Studies**, 10(2), 45–59.
- Krasnova, G. A. (2016). Networking Interaction of Universities: A Comparative Analysis of Approaches to the Implementation of Joint Educational Programs in China and Russia. **Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia. Series: Informatization of Education**, 3, 123–130.
- Kudaibergenova, D. T. (2022). Art and Protest in Kazakhstan. **Current History**, 121(837), 271–276.
- Kurmanguzhin, R. (2013). O Vklade Kazakhstana v Sozdanie Strategii Novogo Partnerstva Evropejskogo Soyuza so Stranami Central'noj Azii na 2007-2013 gg [On Kazakhstan's Contribution to the Creation of the EU Strategy for a New Partnership With Central Asia 2007-2013]. **Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta**, 360, 90–93.
- Li, A. (2022). Nurturing a Good Neighbour: A Review of Sino-Kazakhstani Higher Education Cooperation. In T. Savelyeva & G. Fang (Eds.), **Sustainable Tertiary Education in Asia: Policies, Practices, and Developments** (pp. 31–42). Springer.
- Li, H., & Sukat, A. (2018). An Analysis of the Path of Cooperation Between China and Central Asian Countries on the "Education Silk Road." **Journal of Northeastern University (Social Science)**, 4.
- MFA_KZ. (2022, July 4). Infographic: 30 Successes of Kazakh Diplomacy [Post]. **X**. https://x.com/MFA_KZ/status/1543188743699439619
- Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan. (2022). Organizational Structure. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/about/structure/departments/npa/380/1?lang=ru>
- Ministry of Foreign Affairs of Kyrgyzstan. (2024). About Kyrgyzstan. <https://mfa.gov.kg/en/Menu--Foreign-/aboutcountry/about-Kyrgyzstan>
- Molly, B. (2015). The Scholar as Diplomat: The Fulbright Program and America's Cultural Engagement With the World. **Caliban: French Journal of English Studies**, 54, 233–252.
- Morar, F. (2020). The Logic of Small States' Balancing in a Multipolar World. **Journal of International Affairs**, 74(1), 123–139.

National Bank of the Republic of Kazakhstan. (2023, September 22). Direct Investments by Direction. <https://nationalbank.kz/en/news/direct-investments-by-direction>

Official Website of the Embassy of the Republic of Kazakhstan in the People's Republic of China. (2026). Cultural and Humanitarian Cooperation. <http://www.mfa.gov.kz/ru/beijing/contentview/kulturno-gumanitarnoe-sotrudnicestvo>

Omirgazy, D. (2025). Kazakhstan, China Deepen Strategic Partnership, Sign 24 Agreements. **The Astana Times**. <https://astanatimes.com/2025/06/kazakhstan-china-deepen-strategic-partnership-sign-24-agreements/>

Panda, D. (2006). Xinjiang and Central Asia: China's Problems and Policy Implications. **Indian Journal of Asian Affairs**, 19(2), 29–44.

Petrova, M. I. (2024). Nurlan Ermekbayev: The Threat of a “Demographic Invasion” From the PRC Is Clearly Exaggerated. **Liter**. <https://liter.kz/ru/page/show/20-about>

Presidency of Kazakhstan. (2014, January 17). Address of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the Nation. http://www.akorda.kz/en/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/address-of-the-president-of-the-republic-of-kazakhstan-n-nazarbayev-to-the-nation-january-17-2014

Republic of Kazakhstan. (2022). **Multi-Annual Indicative Programme 2021-2027**. https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2022-01/mip-2021-c2021-9095-kazakhstan-annex_en.pdf

Reuters. (2022, January 5–20). Moscow-Backed Tokayev's Coup Against Nazarbayev? <https://icds.ee/en/moscow-backed-tokayevs-coup-against-nazarbayev/>

RFE/RL. (2015, January 16). Nearly 1 Million Kazakhs Have Resettled in Kazakhstan Since 1991. <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-ethnic-kazakhs-return-uzbekistan-turkmenistanchina/26796879.html>

Ruggie, J. (1993). **Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of an Institutional Form**. Columbia University Press.

Serikkaliyeva, A., Amırbek, A., & Batmaz, E. Ş. (2018). Chinese Institutional Diplomacy Toward Kazakhstan. **Insight Turkey**, 20(4).

Sharipov, D. (2017). Kazakhstan Between the Eurasian and Western Poles: Multivector Foreign Policy Revisited. **Central Asian Affairs**, 4(2), 149–172.

Somuncuoğlu, A. (2016). Kazakhstan-Rusya İlişkilerinde Coğrafi Tahayyüller [Geographical Imaginations in Kazakh-Russian Relations]. **Gazi Türkiyat**, 19, 95.

SpecialEurasia. (2026, May 30). Russia-Kazakhstan Summit 2026 and Moscow's Interests in Central Asia. **SpecialEurasia**. <https://www.specialeurasia.com/2026/05/30/russia-kazakhstan-summit-2026-and-moscows-interests-in-central-asia/>

Starr, S. F. (2007). Kazakhstan's Security Strategy: A Model for Central Asia? **Central Asia Affairs**, 3, 4.

Tokayev, K. J. (1997). **Pod Styagom Nezavisimosti: Ocherki o Vneshney Politike Kazakhstana [Under the Banner of Independence: Essays on the Foreign Policy of Kazakhstan]**. Bilim.

Valeev, R. M., & Kadyrova, L. I. (2014). Kazakh-Chinese Cultural Ties. **Bulletin of the Kazan State University of Culture and Arts**, 3, 117–122.

Wendt, A. (1999). **Social Theory of International Politics**. Cambridge University Press.

Wulf, U. (2022). **International Exhibitions During the Cold War: Winning Hearts and Minds Through Cultural Diplomacy**. (Original work published in Luke and Kersel).

Yusuf, H. C. (2022). **İki Süper Gücün Arasında Gelişmek: Rusya ve Çin ile İlişkileri Bağlamında Kazakistan'ın Çok Vektörlü Dış Politikası [Developing Between Two Superpowers: Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy in the Context of Relations With Russia and China]** (Report No. 2022/1). AVİM. <https://avim.org.tr/>

Zhang, W. (2017, May 29). Go With the One With Whom Along the Way. **Rossiyskaya Gazeta**.
<https://rg.ru/2017/05/29/cummainvesticionnyh-proektov-kazahstana-i-kitaiaprevysila-70-mlrd.html>

متن غیر قابل انتشار
غیر قابل اقتباس

Kazakhstan's Multilateral Foreign Policy, Balancing, and the Management of Interactions in Central Asia

Abstract

Kazakhstan, as one of the leading countries of Central Asia, has, since its independence in 1990, pursued a balanced multilateral foreign policy pattern in its international and regional interactions with Eastern powers (including China and Russia) and Western powers (including the European Union and the United States). Efforts to benefit from mutual multi-layered and indivisible interests, to pursue reciprocal procedures and principles, and also to act on the basis of reciprocity in relations and interactions with regional and extra-regional actors have been placed on the agenda of this country's governance.

This article seeks to answer the following question: What have been the reasons behind Kazakhstan's choice of a multilateral foreign policy, and at what levels have these relations developed in its interactions with Eastern and Western powers? The article is based on the following hypothesis: Kazakhstan's foreign policy toward Eastern and Western powers has been formed and sustained within the framework of a balanced multilateralism pattern and at different levels.

In this study, the levels of these relations will be explained and analyzed on a case-by-case basis with reference to four actors: China and Russia (as Eastern actors), and the United States and the European Union (as Western actors). The method of data collection in this study is based on a library research approach, and methodologically it follows a descriptive-analytical design. The findings of the research indicate that the pursuit of an independent, interactive, pluralistic, and smart foreign policy model by Kazakhstan toward Eastern and Western powers has taken place and been sustained within the framework of multilateral balancing.

Keywords

Kazakhstan; Balanced Multilateralism; Eastern and Western Blocs; Central Asia; Eurasia